

האתגרים האזוריים של ישראל

אתגרים

למלחמה יש השפעה שלילית על השתלבותה של ישראל במרחב, ועל דעת הקהל לגביה במדינות ערב. השפעה זו פגעה בנורמליזציה, ובעיקר ברמת הקשרים People to People בין ישראלים לאזרחי מדינות ערב.³⁹ המתח ביחסים עם מצרים וירדן גולש למרחב מסוכן, כאשר לצד עוינות גדולה כלפי ישראל ואהדה לפלסטינים בקרב הציבורים בשתי המדינות ניכרים סימני ריחוק בין המנהיגים ושחיקה גם בהבנות ביטחוניות, בדגש על מצרים. המגמה אך מחריפה ומסלימה בעקבות חזון הנשיא טראמפ לגבי רצועת עזה הנשען על העברת תושביה למדינות ערביות ובכללן מצרים וירדן.

היציבות הפנימית במצרים ובירדן מתערערת. המציאות הכלכלית במצרים, בצל משבר ההכנסות ממעבר אוניות מסחר בתעלת סואץ והירידה בהיקף התיירות, מחריפה, כשהדמוגרפיה אך מאיצה את התהליכים הבעייתיים. ירדן נתונה ללחצים דמוגרפיים מבית, לעלייה בכוחו של האסלאם הפוליטי ולאיום מוחשי מצד איראן מגבולה המזרחי, וכל אלו בצל משבר כלכלי, אנרגטי ומצוקת מים. התמהיל של בעיות מבית עם ציבור עוין לישראל והתמשכות המלחמה הוא תמהיל מסוכן. בהינתן שחיקה של ממש ביחסי האמון בין המנהיגים, הסיכון אף גדל.

קורדיני: noamgalai

מאידך גיסא, מנהיגי המדינות הערביות הפרגמטיות באזור מרוצים, גם אם אינם מבטאים זאת בפומבי או אפילו מבקרים את ישראל בפומבי, מהצלחת ישראל בפגיעה הקשה בחמאס והאפשרות למיגורו, מהפגיעה הקשה בחיזבאללה ומהחלשת איראן. ואכן, הצלחת ההדיפה של המתקפות האיראניות ב-13 באפריל וב-1 באוקטובר 2024, ובניית הקואליציה נגדה, הדגישו את

39 להרחבה, ראו: אשר פרדמן, האתגרים האזוריים של ישראל בעקבות 7 באוקטובר, מכון משגב, 26 במאי, 2024.

היתרונות של המשך השת"פ האזורי. הצלחה ישראלית ברצועת עזה ובלבנון ופגיעה באיראן תוך שיקום ההרתעה מולה תהפוכנה את ישראל לנכסית יותר עבור מנהיגי האזור. אי-הצלחה תפגע במעמדה של ישראל ותזמין ביקורת ועוינות כלפיה.

מדינות הסכמי אברהם, בדגש על איחוד האמירויות, שמרו על המסגרת ההסכמית. אלא שלמרות יציבותם של ההסכמים, יש להכיר באפשרות שחיקתם במקרה של דשדוש מתמשך והעדר הכרעה ישראלית ברורה שבצידה גם אופק מדיני בכל הנוגע לסוגיה הפלסטינית. ככל שההכרעה הישראלית תהיה ברורה יותר, כך ייקל על מדינות האזור לקבל התניות ביטחוניות ואחרות מצד ישראל בנוגע להסדרה אפשרית עם הפלסטינים.

עד ה-7 באוקטובר היה מומנטום חיובי לנורמליזציה, וישראל עמדה על סף סיכום עם ערב הסעודית, ואף קידמה קשרים עם מדינות מוסלמיות נוספות, כגון אינדונזיה. אף על פי שההיגיון הבסיסי והמניעים לשיתוף פעולה עם ישראל נותרו על כנם, האווירה העוינת כלפי ישראל במדינות מוסלמיות רבות מקשה על יכולתם של מנהיגים אזוריים לתמוך בגלוי בנורמליזציה. ייתכן שמדינות השוקלות לקדם את הנורמליזציה עם ישראל תדרושנה תמורות גדולות יותר, בדמות ויתורים ישראליים לפלסטינים וכן סיוע מארה"ב. אתגר נוסף שהיה קיים לפני ה-7 באוקטובר, ואשר רק התגבר מאז, הוא התעקשות הממשל האמריקני הנוכחי להכניס את הפלסטינים למשוואה כאשר דנים בהסכמי נורמליזציה אפשריים. סביר להניח שממשל טראמפ יהיה נוח יותר לישראל בהקשר זה, אך בהחלט צפוי לדרוש ממנה תשלום מחיר בנוגע לסוגיה הפלסטינית לצורך קידום הנורמליזציה עם ערב הסעודית, יעד עליון בחשיבותו בעבור הנשיא טראמפ.

איראן ושלוחותיה ממשיכות להתפס כאיום מרכזי על ידי מדינות רבות באזור. הפוטנציאל לשיתוף פעולה ביטחוני אזורי במאבק באיראן הוכח ב-13 באפריל 2024, כאשר ירדן השתתפה באופן פעיל בסיכול המתקפה האווירית האיראנית נגד ישראל ובאופן מוגבל יותר במתקפה האיראנית השנייה ב-1 באוקטובר 2024. הרחבת השת"פ הזה דורשת פעילות גלויה, כי יש גבול עד כמה אפשר לפתח אותה "מתחת לשולחן". אתגר נוסף הוא שהעמקת שיתוף פעולה כזה טומנת בחובה סיכון של חשיפת נכסים צבאיים או מודיעיניים ישראליים לגורמים עוינים שעלולים לחדור לחלק מגופי הביטחון של מדינות האזור.

קטר ממשיכה להוות אתגר מורכב ובעייתי לישראל. לצד מעורבותה הפעילה והמגובה על ידי ארה"ב במשא ומתן להפסקת המלחמה ברצועת עזה ולשחרור החטופים, קטר ממשיכה לתמוך בחמאס, לארח את מנהיגיה על אדמתה, למרות דיווחים על דרישתה מהם לעזוב את קטר, לאפשר לה לנהל את כספי הטרור שלה מקטר ולעודד את רשת אלג'זירה לפעול כשופר של חמאס ולהמשיך בהתססת העולם הערבי כולו (הרחבה בפרק על קטר).

המלצות

שימור הביטחון בגבול ירדן ומצרים, והמשך שיתוף הפעולה הביטחוני עם מדינות האזור. ישראל נדרשת לשאוף לשמור על השקט בגבולות הללו, ולסייע ככל יכולתה בשימור יציבות המשטרים. בה בעת, עליה לקדם - באווירה של עוינות ציבורית ניכרת - את שיפור היחסים הכלכליים והמדיניים (יש לציין כי במהלך 2024 חלה עלייה ניכרת בסחר בין ישראל למצרים, בין השאר בגלל הירידה בהיקף הסחר בין ישראל לטורקיה).

ליחסים עם מצרים חשיבות אסטרטגית גבוהה עבור ישראל ולכן יש לפעול לקידום הבנות בכל הנוגע לציר פילדלפי, ולהקפיד בהעדפת מצרים כמתווכת מול חמאס על פני קטר. מאידך גיסא, חשוב להבהיר לירדן ולמצרים את גבולות ההסתה נגד ישראל וההירתמות לרדיפתה בטריבונולים בינלאומיים. ירדן תלויה בישראל בכל הנוגע להספקת מים ואנרגיה, ונכון יהיה למצוא את הדרך היצירתית והשקטה להזכיר לה זאת.

שימור והעמקת הקשרים עם מדינות הסכמי אברהם: הקשרים בין ישראל לשאר מדינות הסכמי אברהם נותרו לרוב יציבים, אך חלה הידרדרות ביחסים הבין-אישיים ובביטויים הפומביים של שלום חם בין ישראל למדינות הסכמי אברהם. בעוד שהקשרים הכלכליים והביטחוניים נמשכו, יש גבול למידה שבה ניתן לפתח קשרים אלה אם הם נשארים מתחת לפני השטח בשל חשש לתגובת-נגד ציבורית. האינטרס של מדינת ישראל ומדינות הסכמי אברהם הוא לזהות אפיקים שיספקו לגיטימציה מחודשת להסכמי השלום והנורמליזציה.

הרחבת הנורמליזציה והאינטגרציה האזורית על רקע המלחמה המתמשכת, בין היתר באמצעות מתן מעמד מיוחד והובלה סעודית ואמירותית להסדרה מחודשת ברצועת עזה והסתייעות בארה"ב לצורך ביסוס שיתוף הפעולה הביטחוני במסגרת סנטקום ונגד האימונים הבליסטיים והאחרים מצד איראן ושלוחיה.

יצירת תנאים למעורבות קונסטרוקטיבית בעזה עם שותפים אזוריים. רצועת עזה תידרש לעבור שיקום ופיתוח כלכליים, ובנוסף לעבור תהליך של דה-רדיקליזציה. ייתכן שמדינות אזוריות מתונות, כגון איחוד האמירויות, ערב הסעודית ומצרים, תוכלנה למלא תפקיד בשיקום וניהול עזה לאחר המלחמה. עם זאת, מדינות אזוריות מתונות לא תרצנה למלא תפקיד ברצועה אם תיתפסנה בעקבות זאת כמסייעות ל"כיבוש" ישראלי של הרצועה, או כמערערות את השאיפות הלאומיות הפלסטיניות. יחד עם זאת, בהתחשב בעובדה שמדינות אלו מודעות היטב לטבעו של חמאס, הסבירות שתהיינה מוכנות להיות מעורבות בממשל או בשיקום עזה כל עוד חמאס נשאר הכוח החזק ביותר בשטח נמוכה מאוד. עם זאת, אם המחיר למעורבותן של מדינות אלה בעזה ב"יום שאחרי" יהיה הכרה במדינה פלסטינית, ייתכן שמדובר בגלולה מרה מדי, שאל לישראל לבלוע בנקודת הזמן הזו ובהעדר התנאים ההכרחיים הנדרשים מבחינת ישראל.